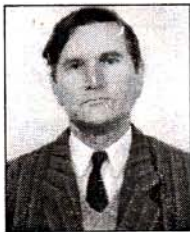

ПОЧЕТАК И КРАЈ ИСЛАМИЗАЦИЈЕ У РАШКОЈ ОБЛАСТИ

Пише: Салих - Саиша Селимовић,
професор историје, Сјеница

Ускоро после Косовске битке Турци Османлије су 1396. године успоставили своје војне посаде и кадију у источном делу Рашке области у познатим српским средњовековним тврђавама-градовима Звечану и Јелечу као и у старом руднику гвоздене руде Глухавици код данашњег Тутина. Кадија је седео у Глухавици. То се зна из једног писма које је био одговор кадији од дубровачке владе. Османлије су се утврдили и у Брсковоу на Тари 1399., а у тврђави Милешевац (Хисарцик) 1439. године. Од тада па до коначног освајања Рашке 1455. године настао је период својервног двовлашћа и веома тешких и несређених политичких и друштвено-економских прилика на овом простору између река Ибра и Дрине. Западне Мораве и Таре.

Из тог времена нема извора о бројнијој исламизацији домаћег српског становништва. Једино има података о исламизираним појединцима у трговачким уговорима који се чувају у архивама Дубровника и Котора. У тим уговорима се помињу поједини исламизирани трговци као Шаин Жуњевић из Глухавице 1440. године, па и нешто раније. Затим се помињу Мехмед Хасановић, трговац из Никољ-Пазара (Бијело Поље), „Турчин“ Мехмед из Пријепоља, „Турчин“ Хамза 1467. године, „Турчин“ Јусуф из Новог Пазара 1483. године. Они који су примали ислам називани су Турцима, што су и сами прихватили, иако то никада нису били (прави Турци Анадољци називани су Туркушама).

ТРГОВЦИ И ВЛАСТЕЛА ПРВИ ПРИМИЛИ ИСЛАМ

На основу бројних докумената из поменутих архива може се слободно закључити да је исламизирање домаћег српског становништва текло веома споро, а то потврђују и други бројни извори. Трговци, занатлије и преостала српска властела први су примили ислам, али у XV веку, па и скоро цео XVI век је и код тих друштвених слојева тај процес ишао споро и ретко. Међу земљорадницима и сточарима скоро да и није било у то време исламизације. Тек крајем XV и у првој половини XVI века број домаћих исламизираних људи постаје већи у старим и новооснованим трговима и градовима као што су били Трговиште (Пазариште), Нови Пазар (Јени Базар), Трговиште (Рожаје), Никољ-пазар (Бијело Поље - Аково), Пријепоље (ранији трг Милешева), Брезница (Пљевља, Таслица), Нова Варош (Барче, Јени Варош), Бихор, Будимља. Ипак је трговачко-занатски центар на простору Старе Рашке било мало па је огромна већина становништва живела у селима остајући у својој старој православној вери. Своју улогу у томе су сигурно одиграли и бројни манастири и цркве у Рашко-полимској области. О томе јасно говоре и подаци из пописа које су турске власти обављале често и педантно због пореских обавеза сељака и спахијских обавеза и тимара.

У првом попису области Бранковића и Крајишта Иса-бега Исхаковића пописани су и први исламизирани појединци Иса-бегове спахије тимарници. Велики број тих спахија је био из редова преостале ситне српске властеле. Међу њима се помињу, на примар, Хамза, син Ђурин, Хусеин, син Рајков, муслиман Илијас и др. И сам Иса-бег је био исламизирани Србин из Херцеговине. Као што се види ти тимарници су били исламизирани у првом појасу. Често су тек исламизирани узимали име Абдулах, што је значило роб или син божији, или би уместо хришћанског помена оца писали син Абдулаха како би се прикрило хришћанско порекло. Чак је и на крају XVII века у једном дефтеру из Новог Пазара набројано 56 синова Абдулаха. За неке трговце из Глухавице, који су били у Дубровнику 1485. године, каже се да су муслимани мештани, а не Османлије. У тутинском (раније Штавица) крају скоро да и није било исламизације до краја XVI века, а то се односи и на данашње подручје Рожаја (Трговиште). У поменутој Глухавици крајем XVI века забележена су само два муслиманска од 75 домова (остала су била српска). У исто време у нахији Барче (Нова Варош) од 938 домаћинстава која су била опорезована само су била 43 муслиманска. Милисав Лутовац је утврдио да се у Бихору тек крајем XVII века почела мењати структура становништва. Око Бродарева је сво становништво било српско до краја XV века. У Вранешу (Љубовића), крају између Бијелог Поља, Колашина и Пљеваља, јављају се Ибрахим, син кнеза Херака у другој половини XV века као и његов син Скендер Хераковић, Алија Кричка, брат кнеза Кричка почетком XVI века. И Херцегов син Стеван се исламизирао и узео име Ахмед, оженио се султановом кћерком и постао Велики визир. Ипак је православна црква појачавши свој рад утицала да исламизација не поприми масовне размере.

Од свих околних тргова нигде није имало муслиманских кућа изузев у Будимљи, а било их је само четири. Каза (срез) и кадилук (судски округ) Бихор је 1531. године имала 3.785 домаћинстава која су сва била српска, а само је 19 било муслиманских. У 90 бихорских села 1585. године само су 4

муслиманске куће морале плаћати овчарину. У Новој Вароши (Барче) 1516. године пописано је само 6 муслимана, а исте године у Пријепољу је било 10 муслиманских кућа.

У казама и нахијама Нови Пазар, Бихор, Трговиште (Рожаје), Никољ-пазар (Бијело Поље), Сјеница, Барче (Нова Варош), Пријепоље, Комарани, Бродарево, Прибој, Брезница (Кукаљ, Пљевља) било је веома мало исламизираним становништвом ван градова-паланки и касаб (једино је Нови Пазар имао статус шехера-града) и у XVI и у XVII веку. Турски географ Хаџи Калфа је у XVII веку записао да у Бихору (садашње општине Бијело Поље и Беране) су живели Срби и Арбанаси, а у Рожајама само Срби. И у осталим деловима Старе Рашке углавном су тада живели православни Срби и нешто мало исламизираних Срба као што се из представљених података може закључити. У крајевима у којима је живео углавном српски православни живаљ остали су и домаћи кнезови-властелини који су уживали одређене привилегије код Турака, али су помагали обнављање и рад цркава и манастира, јер су били и економски моћни. Тих кнезова је било на простору Старог Влаха, Вранеша (Кричака) па и у целом Полимљу све до краја XVII века од када их је све мање. Они су доста допринели да српска православна црква бори се упорно за очување верског и националног идентитета Срба под османлијском влашћу.

ПОСТАНАК СЈЕНИЦЕ И НОВЕ ВАРОШИ

На простору Старе Рашке (Рашко-полимска област, сада актуелан назив) у селима се појављују исламизирани појединци у XVI веку као експоненти турске власти или су то били веома ретки Турци као у Сугубинама, нахија Барче. Из недавно преведених турских дефтера (пописних књига) види се да су пописана домаћинства углавном православни Срби у целом новопазарском кадилуку који је обухватао неколико великих нахија. Бројне цркве и манастири, црквншта и гробља су такођер докази да је увек у Рашкој области живело српско становништво у огромној већини до краја XVII века. Једино је у паланкама (малим и утврђеним градским центрима са војно-полицијском и занатско-трговачком функцијом) била јаче изражена исламизација па је у њима и живела већина муслимана. И тај однос је често био нестабилан, а Нова Варош није ни постојала до почетка XVI и Сјеница као паланка до друге половине XVII века.

Неколико карактеристичних података из сјеничког краја су веома индикативни. Рагдагина је 1477. године имала 40 српских и 3 муслиманска домаћинства, а 1585. године пописане су 31 хришћанска и опет 3 муслиманске куће. У Дубници, Црвском и Барама исте 1585. године било је само по једно муслиманско домаћинство. Дуга Пољана је исте године имала 6 муслиманских кућа, а Сугубине једну (вероватно је био тај пописани муслиман Турчин, јер поред имена стоји да је био чауш-офицер). У свим тим пописима Сјеница као насеље није никада пописана.

У овом кратком тексту изнесено је неколико експликативних података и релевантних чињеница, али је свакако и то довољно да се може са сигурношћу закључити да масовније исламизације у Рашкој области није било до краја XVII века (у овом тексту се ограничавамо на тај период) изузев у ретким паланкама и касабима и граду Новом Пазару. Тек у XVIII и XIX веку исламизација је имала нешто другачији ток и узроке. Зато је неосновано, па и неозбиљно, све чешиће тврђење неких муслиманских политичара и интелектуалаца да је муслиманско становништво Рашке области давнио исламизирано и то масовно и да је Бошњачко члје је матица Босна и Херцеговина. Аустро-Угарска је као окупатор те наше бивше југословенске републике покушала да са идејом Бошњаштва одвоји босанске муслимане од Срба, своје сабраће по крви и језику, како би Босну што сигурније везала за себе. Тиме је хтела и да босанске Србе доведе у подређен положај неустручавачући се ни од војно-политичког и економског притиска на Краљевину Србију, јер је преко Старе Рашке и Космета планирала свој даљи „продор на исток“. Нешто слично се и данас догађа и добија на актуелности иако већ одавно нема арогантне црно-жуте Аустро-Угарске монархије.

КАТАСТРОФА СТАРЕ РАШКЕ КРАЈЕМ 17. ВЕКА

У Старој Рашкој Турци Османлије подижу две нове паланке-тврђаве, и то Колашин 1650. године и Сјеницу почетком друге половине XVII века. Колашин је имао задатак да „умирује“ Брђане (Колашиновиће, Куче, Васојевиће, Никшиће, Дробњаке, Морачане) и спречава их у честим походима (четовању) по околним пределима (те чете су стизале чак и на Сјеничко-поштерску висораван, па и до Голје и Златибора). Сјеница је, пре свега, имала задатак да осигурава два важна трговачка и војно-стратешка пута (Царске даде) дубровачки и босански друм. Те две тако значајне комуникације раније су се спајале у Штављу, а касније у Сјеници. И ове две паланке које су касније прерасле у варошице одиграле су значајну улогу у исламизирању домаћег околног становништва, јер досељавање Турака у ове крајеве није било као у Македонији и Космету. Само у селу Стрмац у сјеничкој нахији крајем XVI века пописани становници су имали углавном

турска имена. Када и зашто су ту насељени и до када су остали, и шта је са њима било, за сада је непознато. Ни село Стрмац није са сигурношћу убицирано.

У паланкама и варошицама, као и у граду Новом Пазару, већина становника су били муслимани, али је у селима огромну већину чинила хришћанска популација. Према томе и у целој Старој Рашкој гро становника су чинили хришћански православци. У малим градским трговачко-занатским центрима правих Турака Османлија (Туркуша) било је веома мало. Уколико их је и било то су били функционери локалне власти и војне старешине. Многи од њих су се и женили домаћим муслиманкама али се њихово потомство губило у великој маси аутохтоних муслимана. Било је случајева и женидбе са хришћанкама, али су деца морала бити муслимани иако је мајка могла да остане хришћанка, што је био веома редак случај.

Крај XVII века донеће праву катастрофу становништва Рашке области, а неће много боље проћи ни остали делови Србије. У великом Бечком или Морејском рату 1683-1699. године ови крајеви нису никада тако страдали, ни раније, а ни касније. Градови су били срањени, а села опустела. Скоро је нестало и хришћана и муслимана старинаца. По свој прилици доста муслимана је отишло према југоистоку Балканског полуострва повлачећи се испред аустријске војске и домаћих устаника. Хришћани, односно Срби су у масовну сеобу у Јужну Угарску отишли још у току рата, а одмах по његовом завршетку и у Славонију, Цивилну Хрватску, Војну Крајину, Далмацију. Када су се Турци вратили са још крволочнијим Черкезима и исламизираним Арнаутима настао је покољ оних који се нису повукли са патријархом Арсенијем III Чарнојевићем 1690. године у познатој великој сеоби Срба. У Угарској, Славонији и Војној Крајини забележени су људи досељеници из Ново Пазара, Сјенице, Бијелог Поља, Пријепоља, Ужича. На простору Старе Рашке су скоро све цркве и манастири били порушени или спале. Највећи број свештеника и калуђера је отишао са народом или је страдао. Тако су, на пример, калуђери из манастира Ковиља из Старог Влаха са досељеним народом подигли насеље и цркву-манастир Ковиљ у Бачкој.

У опустеле пределе на Косову, у Метохији, Горњем Полимљу и на Сјеничко-пештерску висораван Турци ће милом или силом населити Албанце који су били већ исламизирани или који су били католичке вероисповести. На Пештерску висораван досељени су Малисори (Брђани) из Северне Албаније међу којима су били најбројнији Клименте. Са њима или убрзо после њих досељавали су се Хотини, Шаље, Геге, Шкријељи, а сви су били католици. Одмах је почео процес исламизације тј. од 1700. године који ће трајати до половине XIX века.

ШУМАДИЈА ПУНА СЈЕНИЧАНА

Током XVIII и у XIX веку у Рашкој области ће се населити и доста православних и исламизираних Куча из Међуна и етапних предела. Знатан број Куча се исламизирао у Старој Рашкој (Пештерска висораван, Горњи и Доњи Колашин, Горње и Средње Полимље). Такође било је и великих померања Турских и Лимских Никшића у ове пределе или преко ових метанастазичких крајева. Они који су се исламизирали остали су и то је био најчешћи услов остајања. Османска власт је увидела да је најбоља одбрана од ослободилачких тежњи или освајачких аспирација хришћанских сила исламизирано становништво на геостратешким и војнополитичким просторима, а за такав простор је увек сматрана Стара Рашка. Због тога је вероватно било и присилне исламизације. И многи несрећници су због криминалних поступака прихватили ислам као спас од казни и даљег гоњења, а тако су због крвне освете заматали и траг и порекло. Ипак у другој половини XVIII и до почетка XIX века, тј. до 1809. године задржало се доста православног становништва које ће великим делом отићи са Карађорђевићима из ових крајева. На њихово место ће долазити други из традиционално миграционих предела Херцеговине и Црне Горе. И од тих досељеника велики број ће се одселити у току ослободилачких ратова 1876-1878. године (Јаворски ратови), а и касније. Селило се у унутрашњост Србије (Драгачево, Моравица, Таково, Јасеница, Лепеница, Тимочка Крајина, Качер, Ужичка Црна Гора, Стиг, Јадар, Топлица). Наш емпијент научник Јован Цвијих је утврдио да нема краја у Шумадији у којем није било досељених „Сјеничана“. Тако је Рашка област била и етапно и матично миграционо подручје. Уствари, то је био својеврстан канал којим је одлазило вишак популације из аграрно пренасељених динарских предела према плоднијим и питомијим крајевима у унутрашњости Србије.

Уместо оних који су отишли досељавали су се други из Васојевића, Дробњака, Роваца, Мораче, Колашина, Херцеговине. Међу њима је било највише православних, мада је било и нешто већ исламизираних. Тако често померања становништва нису увек и једино била из економских разлога. Правна и имовинска несигурност, терорисање, изнуђивање, па и убиства угледних Срба били су чести узроци и појединачних и групних пресељавања преко граничних прелаза који су установљени после разграничења Србије и Турске на Јавору, Кокином Броду и Рашкој 1833. године. Додуше и Србија је постала још привлачнија за потенцијалне уселенике после стицања аутономије 1830. године и припајања још шест нахија 1833. године.

Муслимане је турска власт смишљено насељавала уз границу са Србијом и Црном Гором током скоро читавог XIX века како би они били једна од препрека даљим ослободилачким тежњама наших двеју већ слободних држава Србије и Црне Горе. Такво насељавање је било посебно важно на стратешким правцима могућих војних акција. Такав је случај био и са селима уз српско-турску границу у сјеничкој и нововарошкој кази. То су била

села: Урсуде, Кладница, Понорац, Сугубине, Боровиће, Фијуљ, Брњица. Претходно су атаре тих насеља напуштали Срби због и прикривених и отворених притисака, зулума, плачкања па и убистава, како је већ и раније речено у овом тексту. Сјеница и њено подручје су били веома важни, јер је ту био административно-управни центар, а преко сјеничког подручја се могла остварити најкраћа и најбржа веза између Србије и Црне Горе и истовремено прекинути главну друмску комуникацију и сваку другу везу између Босне и Турске. После окупације Босне и Херцеговине од стране Аустро-Угарске 1878. године Рашка област је постала и коридор за даљи продор ове европске силе и њеног капитала на Балканско полуострво и даље на исток. Истовремено је то била и тампон зона између Србије и Црне Горе како би се спречило уједињење ове наше две после Берлинског конгреса 1878. године и формално суверене државе.

БЕРЛИНСКИ КОНГРЕС УВЕЉАО МУСЛИМАНЕ

Међутим и поред појачане исламизације и сељења Срба са ових простора број православног становништва је био већи све до босанско-херцеговачког устанка и Бабинске буне у Рашкој области 1875-1878. године. Тако је у Старој Рашкој 1848. године било 100.000 хришћана, а 23.000 муслимана. Већ 1865. године хришћана је било 55%, а 45% муслимана. После Берлинског конгреса и окупације Босне и Херцеговине од Аустро-Угарске конфесионална структура се изменила у корист муслимана па је убрзо после 1878. године хришћана било 40%, а муслимана 60 процената. Тако брза промена конфесионалне структуре уследила је због досељавања знатног броја муслиманских избеглица (мухаџира) из окупираних Босне и Херцеговине и ослобођених делова данашње Северне Црне Горе иако их је највећи број продужио према Космету, Македонији и Турској. Један број муслимана се доселио и из коначно напуштених градова у унутрашњости Србије 1862-1867. године, и нешто раније, а посебно из Ужича и Сокола, мада је највећи број из ових градова отишао у североисточну Босну. Од тих муслиманских исељеника, па на пример, формиран један нови град у Босни босански Шамац (сада само Шамац).

ДВЕ ВЕРЕ У ЈЕДНОЈ КУЊИ

Да је исламизација била интензивна и до краја XIX века навешћемо неколико чињеница и података. Половином и у првој деценији друге половине XIX века било је случајева на Пештерској висоравни да у једној истој кући живе браћа и очеви од којих се једни крсте, а други клањају и славе први Божић, а други Бајрам. Има случајева да су неки Хајровићи, Ровчани, Суљићи били исламизирани при самом крају XIX и почетком XX века. Многи нису ни мењали своја стара презимена па и хришћани и скорашњи муслимани носе заједничка презимена и данас. Таква су: Чоловићи, Букићи, Ковачевићи, Терзићи, Грбовићи, Каришићи, Кучевићи, Куч, Личине, Трипковићи, Тарићи, Зоранићи, Вишњићи, Балтићи, Би(х)орци, Х(Р)њаџи, Луковићи, Вељовићи, Пејовићи, Раденковићи, Папићи, Гредићи, Чековићи, Звиздићи, Наловићи, Хркаловићи, Баждари(евићи), Тмушићи, Прашовићи, Маслаци, Обућине, Кубуровићи.

Према томе, највећи број садашње муслиманске популације у Рашкој области је део српског националног корпуса и православне провенијенције. И научно и политички су неодржива свака друга тумачења. Свако друго презентирање једино има дневно-политичку употребу и то, пре свега, за недобронамерне спољне факторе. На простору Старе Рашке врши се својеврсна злоупотреба вере у политичке сврхе код муслиманске популације, религијска и конфесионална припадност се идентификује са националном. Много је земаља у свету у којима је ислам доминирајућа или скоро једина религија, али се не поистовећују вера и нација. Египћани су давно исламизирани и арабизирани, али ће увек с поносом рећи да су Египћани. Турци су исламизирани, али никада нису нипоштовали свој матерњи језик и порекло. Персијанци (Иранци) такође, као и многи други муслимански народи, нису заборавили своја етничка и национална и језичка обележја и поред тога што је ислам стално радио на томе да буде наднационалан. Једино су Арабљани успели да у Северној Африци са ширењем своје исламске религије наметну и свој језик староседелачком становништву па се ширењем ислама вршило истовремено и арабизирање.

По свој прилици под утицајем панисламизма и на нашим просторима се покушавају разне манипулације без преседана у науци и политици. Екстремни део СДА све чешиће пропацира идеју да су муслимани Рашке области део муслимана Бошњака у Босни. Не улазећи у то колико је та идеја и у Босни прихватљива с обзиром да је Босна увек била српска земља и да се тамо муслимани у верском погледу јављају тек у XV веку, те небулозија покушава да рестаурира бошњаштво режима Бењамина Калаја (1883-1903) из доба окупације Босне и Херцеговине од стране Аустро-Угарске 1878-1918. Та политичка идеја ни у Босни тог времена није добро прошла, а верујем да ни сада није добро прихваћена од стране одговорне интелгенције и добронамерних политичара. Зато се с правом поставља питање: Какве то жеље и циљеве има СДА Рашке области када не уважава никакве релевантне политичке чињенице и научне, односно каузално-генетичке законитости? Остаје да се постави још једно крупно питање: како и уз чију помоћ и подршку мисле да остварују иреалне и по потомство веома штетне циљеве? Квази наука и политички дилетантizam су веома опасни по опстанак својих протагониста, али, нажалост, највећу цену плаћају они који су најмање за то криви.

Духовна обнова у доњем Полимљу

ВАСКРСНУЋЕ МАНАСТИР ОРАХОВИЦА

Лимска долина је позната по својим православним храмовима, бројним црквистима и манастирским рушевинама. У другој половини овог века тим светилиштима није поклањана никаква пажња. Свесно су препуштана зубу времена и забору. Али и своје духовне и културне корене српски народ никада није заборавио. То сведочи данашња градитељска активност на подизању нових и обнови старих светилишта.

Тако поред изградње нове цркве Светог Васкрсења у Новом Прибоју и обнављања манастира Увац, вредан подухват је почео прошле године да се реализује и на левој обали Лима у селу Мажићима. Реч је о обнови манастира Ораховица, задужбине Светог Ђорђа. Тајанственост овог храма пре свега привлачи археологе. Он је постојао још у 12. веку, а обновио га је краљ Милутин, његов ктитор. Помиње се и у студеничком типичу као манастир Светог Георгија од Дабра. Рушен је и обнављан, али се не зна када је последњи пут порушен. Било је то пре 1858. године. Од тада више није обнављан. Сјај и богатство овог манастира, чији се остаци налазе сада на имању **Благоја и Богдана Дрчелића**, на потезу званом **Манастирске Њиве**, верујемо да је најбоље описао чувени турски путописац **Евлија Челебија** кога је пут овуда нанео 1662. године. Челебија пише:

- Овај старински манастир лежи на високом брегу који окружује река Лим. То је уредан манастир четвороугаоног облика са разноврсним куполама као какав град, а сав је покривен чистим оловом. У њему има пет стотина калуђера и много задужбина... Манастир је украшен златним и сребрним кандилима, крстовима и уметнички јако лепо израђеним скупоченим лустерима...

Сада су то зидине висине од једног метра. Грађани Мажића са својим парохом **Мирославом Стикићем** прихватили су се те-

Освећење звонаре и црквеног звона у Мажићима

шког задатка да обнове ову једину православну светињу која се од Бродарева до ушћа Лима у Дрину налази са леве стране. Колико ће имати успеха зависи од приложника, али и од интересовања стручњака. Подизање звоника, освећеног на Крстовдан 1997. године, само је почетак тог великог посла.

ОБНОВА ВЕЋ ПОЧИЊЕ

Недавно је Министарство културе Србије подржало пројекат Завичајног Музеја из Прибоја о обнови мажићког манастира Ораховице. Тим поводом директор Музеја **Саво Дерикоњић** каже:

- Пројекат обнове овог најстаријег и веома значајног храма у доњем Полимљу подразумева истраживања, конзервацију и ревитализацију живота у манастиру. Истраживачки радови на овом комплексу, који ће бити обновљен на исти начин као и манастир Увац, почели су протекле јесени, а на пролеће, када време дозволи, очекују се и прва археолошка ископавања...

Драган Мосуровић

У прибојској цркви - споменкостурници

ОБНАВЉАЊЕ ИКОНОПИСА

Црква Светог великомученика цара Лазара у Прибоју, познатија је као спомен-костурница, где су сахрањени посмртни остаци 130 бораца изгинулих у првом светском рату. Грађена је у српско-византијском стилу од тесаног, рустично обрађеног гранита по пројекту архитекте **Петра**

Зрића у времену од 1932. до 1940. године. То је била у градду и прва црква. Пошто су гробови српских војника били расути око Прибоја то је прота **Михаило Јевђевић** и предложио градњу једног таквог спомен-храма. Особеност ове цркве су три фреске које су радили руски академски сликари **Иван Обрасков** и **Борис Дики**, аутори чувеног мозаика у цркви на Опленцу. Такве фреске до тада није имала ни једна црква. На таваници изнад главног улаза насликана је Косовска вечера уочи Видовдана на којој се види и намргођени Вук Бранковић одмах уз цара Лазара. На полукружном своду изнад хора, фреске приказују причешћавање српске војске на Косову у цркви Самодрежи. На левој страни је фреска која изображава привођење царству небеском: цару Лазару пружају лист хартије...

Други светски рат затекао је ову цркву у најлепшем руху. Али окупатори су и њу оскрнављивали, као и друге наше светиње. У црквеној порти био је смештен италијански топовски полигон. Црква, а особито кров од ћерамике су дејством артиљерије претрпели доста штете. Кров је постепено прокишњавао што се одразило и на живопис цркве.

Прошле године Завод за заштиту споменика културе из Краљева, Друштво за неговање традиција ослободилачких ратова Србије до 1918. године, Милешевска епархија и црквена општина Прибој покренули су акцију за санацију живописа у спомен-костурници. Захваљујући тој акцији сликари конзерватори су минулог лета рестаурирали централну куполу цркве. Ако се прикупи довољно средстава следеће године биће настављена обнова целокупног живописа. Пошто је објекат под заштитом Завода за заштиту споменика културе то ће у живопису бити задржано све у првобитном стању, а слободне површине наново живописане. Цео пројекат, према речима протонамесника **Драгог Раковића**, требало би да кошта око 400 хиљада динара.

Д. Мосуровић

Изградња храма Васкрсења Христовог у Прибоју

ЦРКВА ДЕЛИ СУДБИНУ НАРОДА

Милутиин Андрић

Као и многе српске светиње и храм Васкрсења Христовог, који је пре четири године почео да се гради у новом Прибоју, дословце дели судбину народа. Како се његова изградња финансира искључиво од пара које људи добре воље приложе то се на градњи овог објекта огледа и опадање стандарда грађана овог дела Полимља.

Наиме, растурањем бивше државе и економским сиромашењем народа су и прилози за изградњу цркве бивали све скромнији. Своју четврту годишњицу градње црква је дочекала са грубом грађевинском конструкцијом и прекривачем од бакара. Можда и не би требало тако строго судити о изградњи овог храма. Јер, за четири године у изградњу цркве уложено је преко 800 хиљада динара.

- Извођачима радова на објекту цркве исплаћено је преко 400 хиљада динара док је за куповину материјала утрошено око 377 хиљада динара, каже протонамесник Милутиин Андрић. - Ове јесени завршава се покривање цркве, биће постављено свих девет крстова, купљена су два звона, наручен иконостас и иконе, а расписан је и конкурс за зидање цркве.

Црква је пројектована у византијском стилу, а изгледом је минијатура храма Светог Саве на Врачару. Пројекат је радио протумајстор професор Бранко Пешић и архитекта Љиљана Танасковић, иконостас се ради у Крагујевцу (кошта 19,5 хиљада марака), иконе се раде у иконописачкој школи у манастиру Жича а свака икона има свог донатора, док су два црквена звона дар Радомира Ранитовића из Слатине и Гојка Ковачевића из Пожегрца, села у околини Саставака.

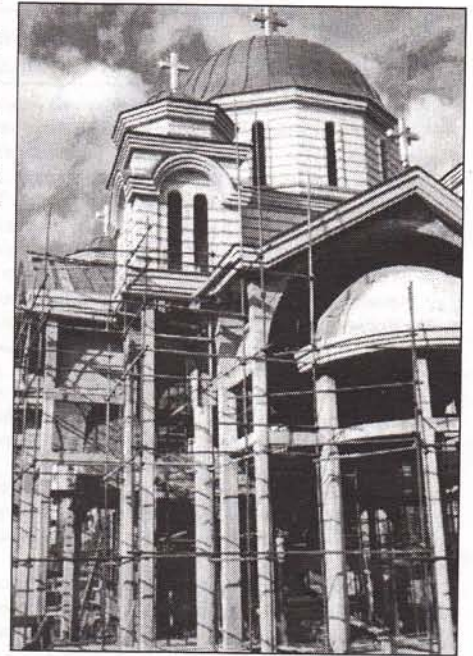
Од донатора свакако је најзаслужније друштвено предузеће ФАП, које је за изградњу цркве дало и плац и прилог у висини од сто хиљада марака. Од појединаца, према одлуци Одбора за изградњу, звање ктито-

ра цркве заслужили су Милоје Удовичић и Коста Ранитовић, који су појединачно уложили преко десет хиљада марака, а велики је број и добротвора и приложника, којима ће бити издате посебне захвалнице.

- Одбор за изградњу храма Васкрсења Христовог добро ради и као

свештеник задовољан сам, каже протонамесник Милутиин Андрић. - Овом приликом желим свима да се захвалим, како члановима Одбора, тако и ктиторима и приложницима који су узидали себе у овај храм, да би се ту састајали и Богу молили. Желим да нам овај храм Васкрсења Христовог буде на радост и спасење свих, рекао нам је господин Андрић, замоливши све људе добре воље да не посустану како би се храм завршио.

А да би се привео својој функцији преостао је најважнији посао око зидања цркве, које би требало да кошта око 50 хиљада марака. Ових дана биће изабран и извођач радова, а потом преостаје да се ураде врата и прозори, затим електросталација, под и унутрашње малтерисање. С тим би храм био приведен својој намени, а потом би постепено, зависно од могућности, унутрашњост била и фрескописана.

Црква у Новом Прибоју

Драган Мосуровић

ПОВОДОМ 130-ГОДИШЊИЦЕ ЦРКВЕ У ГОЛЕШИМА

ПАЗИТЕ ДА ХРАМ ПРИПАДНЕ СРПСКОМ НАРОДУ

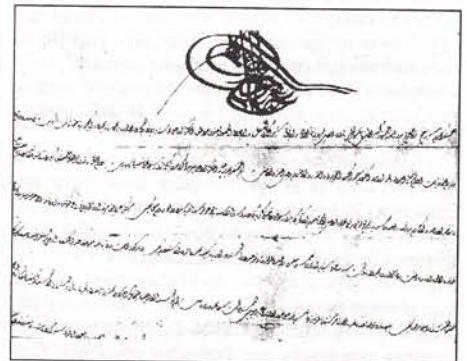
Пре 130 љета, тачније 16. септембра 1867. године, турски султан Азис упутио је ферман (дозволу) за изградњу цркве у селу Голешима, код Прибоја. Било је то у доба босанског везира (намесника) Топал Осман-паше и новопазарског мутесерифа Са-

Црква у селу Голешима

бит-паше. Цркву је следеће 1868. године подигао свештеник Ђорђе Врањешевећ прилозима сељака из Голеша и околних места. Озидана је од камена са зидовима дебљине 0,80 метара. Црква је дуга 12, а широка 6,5 метара. Није живописана, а малтерисана је и окречена и споља и изнутра. То је једобродна грађевина чија је основа правоугаоник са једном полукружном олтарском апсидом. Покривена је шиндром. Кров је стрм и висок. Промењен је 1972. године када је место хростове шиндре стављена борова. Патосана је каменим облутком. По овом камену је између два светска рата стављен патос од борових дасака.

Ферман султана Азиса сачувао је Мирко Јевђевић, из Београда, унук голешког свештеника Вукеле. На крају ове царске заповести писане на турском језику се истиче:

Факсимил фермана султана Азиса

- Ви поменути, који сте валија, мутесериф, кадија и муфтија и ви други поменути пазите да та црква припадне поменутом народу... Под изговором за изградњу никоме се не сме узети ни једна акча. То се добро пазите и сваког супротног поступка чувајте...

Ч. Шиљак

ОСТАЦИ ЦРКАВА НА ПОДРУЧЈУ ОПШТИНЕ СЈЕНИЦА

Пише: Драгица Премовић-Алексић,
директор Музеја „РАС“, Нови Пазар

Археолошким реконструисањем подручја општине Сјеница, евидентирано је преко 40 сакралних објеката. Међутим, у исто истраживања, ни један објекат се временски не може прецизније одредити. На жалост, на том плану, осим цркава у Куманици и Радишића Брду ништа није рађено. Остаци свих евидентираних цркава виде се само у конфигурацији терена, тако да се ништа не може рећи о њиховом изгледу и начину грађења.

Археолошким истраживањем утврђења на локалитету Велика градина у селу Врсеницама, откривени су остаци најстарије цркве на подручју општине Сјеница, која је у исто време и најстарија српска црква. Црква је била једнобродна са полукружном апсидом на источној и припратом на западној страни. Стеновит гребен на ком је подигнута, а који је у паду према истоку, условио је да црква буде подигнута на два нивоа. Наиме, из припрате се преко степеншта силазило у наос, а улаз је био на јужном зиду припрате. Укупна дужина цркве износи 10,50, а ширина 6 метара.

Црква на Великој градини је подигнута у другој половини 9. века, у време када су Срби коначно покрштени. У њој је, вероватно, крштен и Петар, први спрски кнез који носи хришћанско име, који је дошао на власт 892. године.

На основу до сада прикупљених података може се рећи да се на сјеничкој територији налази само један манастирски комплекс. Ради се о манастиру Куманици, смештеном на десној обали Лима. Црква овог манастира је посвећена св. Арханђелима, а време њене изградње није поуздано утврђено. Међутим, на основу карактеристичних детаља, пре свега основе у виду уписаног крста, као и припадности рашкој архитектури, претпоставља се да је подигнута у 13. веку. Пројектом пруге Београд-Бар, црква манастира Куманице је требало да буде уништена. Захваљујући Заводу за заштиту споменика културе из Краљева, то није учињено већ је црква истражена и конзервирана 1971. године. Приликом измештања трасе пруге, у непосредној близини цркве је нађена остава златног и сребрног новца из 17. века. Манастир Куманица је забележен и у Сопоћанском поменику, насталом у 17. веку, и тада има једног монаха и једну монахињу.

Средњем веку би могла да припада и црква св. Ђорђа у селу Дујкама. По народној традицији ову цркву је подигао Стеван Мусић, сестрић кнеза Лазара. У прилог средњовековном пореклу цркве говори и натпис о обнови из ког се види да је црква обновљена између 1711. и 1712. године, за време пећког патријарха Атанасија и рашког епископа Григорија, а у време цара Махмута.

Рекогносцирањем је евидентирано и неколико цркава које би, можда, могле да потичу из средњег века. Једна од њих се налази на локалитету Црквине у селу Житнићу. Ради се о цркви чији се остаци виде у конфигурацији терена као удубљење скоро квадратне основе. Са северне стране цркве се виде остаци обимног зида, што упућује на претпоставку да се ради о остацима манастирског комплекса. Претпоставку поткрепљују и подаци из Сопоћанског поменика у ком је забележена једна монахиња у селу Житнићу.

Сопоћански поменик пружа могућност за претпоставку да су манастирски комплекси постојали и у селима Градац и Врсеница. Ова два села наведена у Поменику и поред њих један монах у Градцу и једна монахиња у Врсеницама. У Градцу, у оквиру сеоског гробља, налазе се остаци цркве која је подигнута у 16-17. веку. На локалитету ни су вршена никаква истраживања, али је могуће да је црква подигнута над старијим објектом. Ово тим пре што се на заравњеном платоу узвишења на чијој падини је црква, налазе остаци утврђења које је подигнуто средином 12. века. Утврђење и цркву народна традиција везује за Немањине.

И остаци цркве на локалитету Црквина у селу Штављу заслужују пажњу. Ова сакрална грађевина била је већих димензија, 17x10 метара, а што је важније, она сигурно није била гробљанска црква. Евидентирана је и некропола, али на око сто метара југозападно од цркве у Штављу на Карличића брду, забележени су и остаци насеља које потиче из 15. века. У средњи век се могу одредити и цркве на локалитетима: Дрпа и Увир у Брњици, Гај у Кладници, Стара црквина у Гргајама, Црквина у Гоњу, Црквина у Крсцу, Црквина у Милићи-

ма, Црквине у Расну, Црквина у Сугубинама, Кујов крш у Тузињу, Црквина у засеку Сарај у Тријебинама, Главница у Углу, Латинско гробље у Урсулама. На свим овим локалитетима, осим Увира у Брњици и Старе црквине у Гргајама, поред цркава су формиране некрополе на којима су споменици хоризонтално постављене необрађене плоче. На појединим локалитетима спорадично се јавља по нека обрађена плоча или стећак. Ако се има у виду да се овај тим надгробних обележја датије у 14-15. век, као и чињенице да млађих надгробних обележја на наведеним локалитетима нема, може се претпоставити да и сакрални објекти припадају том времену.

За највећи број цркава на територији општине Сјеница могло би се рећи да представљају остатке гробљанских цркава. То су цркве мањих димензија, подигнуте у нивоу терена или делимично укопане у земљу. Имајући у виду да су, скоро све, обрасте травом и виде се само у конфигурацији терена, тешко је о њима било шта рећи. Око ових цркава се налазе некрополе које се користе од 14-15. века до данас. Оквирно се могу одредити у 16-17. век, уз могућност да су подигнуте над старијим сакралним објектима.

На Сеоским гробљима у Височкој и Тутићу, евидентирани су остаци црква брвнара, од којих је очуван по један ред греда. У селу Захумско, у Савременом гробљу, налази се новоподигнута црква брвнара.

Поред наведених цркава, у историјским изворима су забележена још два сакрална објекта, чије постојање није потврђено на терену. У Сјеничкој жупи Стефан Немања је подигао храм Пресвете Богородице, за који се данас не зна где се налазио. У попису Области Бранковића из 1455. године налази се и црква Чатал са четири монаха, који припада нахији Трговиште. Ова црква је поистовештена са манастиром Читан који је у 16. веку припадао нахији Сјеница. Манастир је неко време био запуштен, а у попису из 1489. године забележено је да су монаси манастира „дошли споља“. Олга Зиројевић манастир Читан идентификује са Ђурђевим Ступовима код Новог Пазара. Међутим, ни шири околина овог манастира никад није припадала Сјеничкој нахији, нити нахији Трговиште, па је немогуће да је путописац направио такву грешку. Манастир треба тражити негде на простору југоисточно од Сјенице, на граничном простору између нахија Трговиште и Сјеница.

На основу изнетих података не може се стећи права слика о сакралним споменицима на подручју општине Сјеница. Изнети су само први резултати добијени рекогносцирањем терена. Археолошким истраживањем, или сондирањем, резултати би се значајно променили у смислу већег вредновања појединих црквених објеката. Подручје Сјенице је од досељења Словена, а и пре тога, било интензивно насељено, а било је и централна област најраније српске државе. Сјеничка жупа се у средњем веку помиње у повељама српских владара. Првим турским пописом из 1455. године обухваћена су сва већа села данашње општине Сјеница, у којим је живео знатан број српског становништва. Велики број насеља се помиње и у каснијим пописима, као и у Сопоћанском поменику.

Сопоћански водопад

Блиц ПРОВИНЦИЈСКО БЕЗУМЉЕ...

Током протекле године у селу Сопотници под Јадовником, одржана су два значајна еколошка скупа на републичком нивоу. У мају, под руководством проф. **Радомана Недељковића** (председника Одбора за заштиту планина у републичком савезу планинара Србије), одржан је семинар о заштити планина на коме је учествовало двадесетак еминентних еколошких стручњака из ове, све актуелније, научне области. Потом је у октобру, под руководством **Драгана Божовића** (председника Планинарског савеза Србије), одржана Оснивачка скупштина Друштва за еколошку заштиту Сопотнице. Симптоматично је да се на овим скуповима није појавио нико од званичних представника општинске власти из Пријепоља, као да се то све догађа у далекој Тунгузији... Провинцијско безумље... Или?

М. М.

УЗ 70-ГОДИШЊИЦУ ЦРКВЕ У БОЉАНИЋИМА КОД ПЉЕВАЉА

ХРАМ СВЕТИХ АПОСТОЛА

Пише: Војкан Бојовић, новинар и јублициста

Петровдану 1998. године, навршило се седам деценија од изградње цркве Св. апостола Петра и Павла у Бољанићима крај Пљеваља. Ова црква и црква Св. Петке у Пљевљима подигнута 1927. године, једина су два православна храма изграђена у овом вијеку на просторима од Таре до Лима.

У црквеном летопису тадашњи парох бољанички Стеван Т. Петровић записао је у години 1928.:

- Вековима се желело да се дође до ове цркве. Жеља је тек сада остварена јер у парохији коју сачињавају општине: Бољаничка и Буковичка и делом Готовушка са 386 православних домова није постојала парохијска црква, осим једне периферјалне Стречањске обновљене 1924. године. Још 1924. образован је шири одбор, али некад због подизања које школе, некад због неродне године, није се овај посао могао завршити до сада. За ово богоугодно дело нарочите заслуге имају: Рајко Дебељевић учитељ, Михаило Радичевић општин. деловођа, Јован Р. Боровић, Гавро Дујовић, Бајо Пивљанин, Млађен Боровић, Младен и Митар Спајић, Мико Митровић, Богдан и Дико Цупара, Марко Јелић, Мирко Вранеш, Тадо Живковић, Јефто Цвијовић, Никола Тошић, Миле Цвијовић, Михаило Стјепановић, Гавро Луковић, Берасим Аранитовић, Дико Чоловић, Вук Газдић и Нико Дробњак.

Црква је подигнута искључиво добровољним прилозима православног народа пљеваљског и чајничког краја, као и прилозима земљака из Америке: Српског савета „Слобода“, Михаила Дебељевића, Рада и Сава Безаревића, Јована Јањића, Душана Милојевића, Пека Јововића, Јоса Туркића, Васа Граовца и др. Сви ови прилози праћени су дирљивим писмима и великом радости што ће се у њиховом завичају бјелити црква и чути православна звона, али и тугом што то они можда неће никада моћи да виде.

Цркву је зидао неимар Максим Бацковић са својим мајсторима, и сазидаана је за свега пола године. На Петровдан 1928. године епископ пећки Јеротеј уз присуство великог броја свештенства и вјерника обавио је освећење цркве.

Свакако да највеће заслуге за подизање цркве у Бољанићима има њен парох Стеван Т. Петровић, човек изузетне енергије, креативности, духовности и писмености, који је и у једном тешком времену велике светске економске кризе знао са својим православним народом подићи ретко лепо црквено здање.

- Вера у народу је јака, пише у Летопису парох Стеван Т. Петровић.

Свештеник Стеван Петровић, парох бољанички од 1924. до 1938. године, најзаслужнији за изградњу храма

Морал је на великој висини, а материјално стање је побољшано у народу с обзиром на прилично добру жетву. У току ове 1930. године засадили смо у црквеној порти 120 комада садница четинарске горе, живу ограду од багремовог семена, 20 комада шљива, неколико крушака и трешања. Домаћини из ове црквене општине тј. из села Крћа, Бољанићи, Поблаће, Потковач, заинтересованији су били за одужење цркви него раније, а најактивнији одборници били су: Рајко Дебељевић учитељ (који је стално бесплатно певао у цркви), Јован Р. Боровић, Михаило Радичевић општин. деловођа, Марко Јелић, Милан Спајић и Гавро Дујовић.

Године 1938. свештеник Стеван Т. Петровић прелази на нову дужност, за секретара црквеног суда Дабро-босанске епархије у Сарајево.

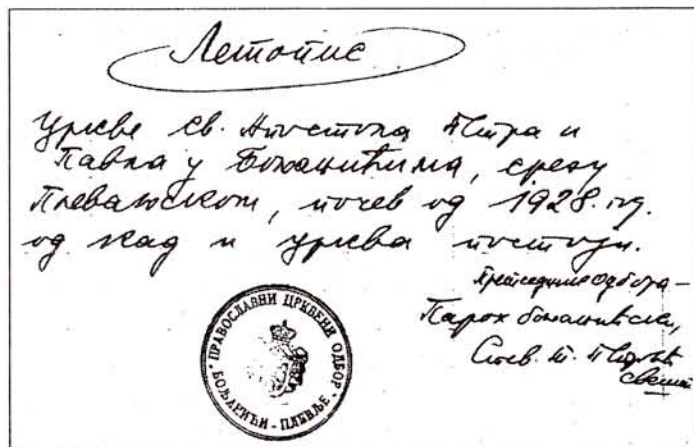
Ево шта је свештеник Стеван Т. Петровић, човек којим се трудом подиже црква у Бољанићима записао у Летопису 29.03.1938. године у Бољанићима:

- Жао ми је што остављам дивну, сјајну и узвишену службу парохијанску. Жалим што остављам своје драге парохијане. Жалим оставити цркву бољанићку за коју сам да се подигне и унапреди све своје моћи употребио, те уз припомоћ вриједних сарадника парохијана, чланова црквеног одбора иста се подиже на време за свега пола године дана и осветла на Петровдан, славу храма 1928. године, а све у славу Божију! Увије ма где био молићу се свемогућем Богу, за здравље мојих досадашњих парохијана и напредак драге успомене цркве бољаничке. Свима велика хвала, а мом наследнику оцу Саву Ј. Шилку и председнику црквене општине Гавру Дујовићу јелим од Бога здравље и напредак. Никад Вас нећу заборавити. Са најлепшим успоменама и жељама остављам Вас драги моји. Ваш искрени Стеван Т. Петровић - свештеник.

Није дуго у својим дивним успоменама поживео утемељивач храма бољаничког свештеник Стеван Т. Петровић, рођен 1894. године, рукоположен 1922. године. У колони избеглица коју су бомбардовали амерички авиони код Нове Вароши 1944. погинуо је овај дивни човек и сахрањен у Сјеници.

Црква у Бољанићима

У летопису који су после рата 1946. наставили да воде свештеници цркве Св. апостола Петра и Павла оста записано:

- Све што су ранији свештеници урадили у храму и око храма све је то порушено и упропаћено, а народ је осиромашео и према свему што је верско постао или безверник или равнодушан. Болест нове науке атеизма напала је велики део овог народа. То најбоље показује пример Св. Јеванђеља. Шта су све на њему радили и свашта писали, а свети храм скрнавили и рушили. Суди им Боже по дјелима њиховим! Читав црквени одбор сада сачињавају само три човека, а материјална страна свештеника је више него мизерна.

Године 1973. као и године 1996. храм је у великој мјери обновљен. Нека у овој забелешци поводом седам деценија храма Св. апостола Петра и Павла буду бар споменути и они који су у њем часно и верно служили и чинодејствовали: после Стевана Т. Петровића, дужност пароха обављали су: Саво Ј. Шилк, па Милорад Д. Крезовић, Павле Џаковић, Ратко Госпић, Новица Јањић, Обрад Тасић, Милутин Андрић, а данас у њему службују окружни протојереј Драгиша Топаловић и свештеник Милета Кљајевић.

Новости из Горњег Полимља

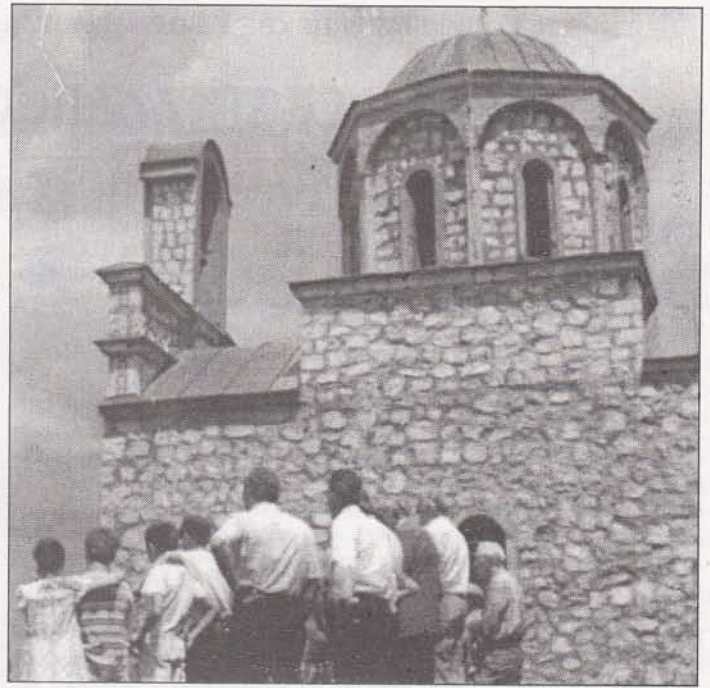
ЗАВРШАВА СЕ ХРАМ СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ

Након двогодишње активности обновљена је црква Свете Тројице на главици званој Црквине у Полици код Берана. Градили су Поличани цркву, али је и она њих. Вратила их православној вјери, обичајима и традицији, културном односу према светим задужбинама славних Немањића. Они се око храма окупљају о верским празницима. Ту се веселе и саборују, причешћују, крштавају, ложе бадњаке.

До најудаљенијих поличких кућа сада одзвања моћно црквено звоно. И опомиње Поличане да доврше богомољу, да сви буду као једна душа пред Богом, да су увек сложни у миру и љуба-

Одбор за обнову храма

Обновљени храм Свете Тројице

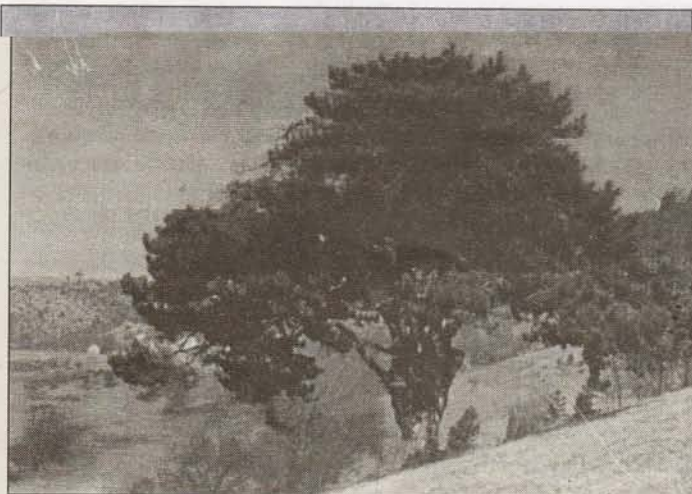
ви. Глас тог звона они доживљавају као откуцаје свог срца... Црквени одбор већ врши припреме за освећење цркве. Биће то на Свете Тројице ове године. Тај свечани чин обавиће са свештенством господин **Амфилохије**, митрополит црногорско-приморски. Биће то велики народни сабор Горњег Полимља. Окупиће се бројни градитељи храма, донатори и добротвори, сви из матице и дијаспоре који су помогли да из пепелишта изрони овај свети билег православља у дичном племену Васојевића. Нека и ови редови у нашем популарном "Савиндану" буду позив свој браћи да дођу на свечаност освећења цркве Свете Тројице на Полици код Берана.

Владимир Боричић, проф. Беране

ВЕРНИЦИ И ПРИРОДА

ЗАПИСНИ БОР

Ово разгранато, усамљено и необично стабло црног бора, пречника 152 сантиметра налази се на имању **Миленка Бубање** у пријепољском селу Међанима. Народ у околини ово дрво зове "записни бор". Ко зна од када су се овде на Тројичиндан искупљали крстоноши носећи преко села

црквени барјак и уз појање и молитве тражили од Господа да им подари род и беринет. После сваке молитве свештеник је на стаблу бора урезивао, „записивао“ нови крст. Од тих крстова данас нема ни трага. Време и лучева смола их је све затопила. А како и не би кад је последњи крст урезан пре 50 година. Није више било ни крстоноша, ни крстова. Иако их нико није „записивао“ сачувано је име „записни бор“!

Прича се да је Миленков деда Илија са овог бора одсекао једну грану да би на њу зденуо пласт сена кога треба превући до котара. И преко ноћи се разболео и одлежао на постели четрдесет дана. Од тада људи овај „записни бор“ цене као светињу у коју се не сме дирати.

Занимљиво је да исти овакав бор има и у селу Бискупићима и да и он има исту историју и улогу у животу сељака - верника. На нашој фотографији видљиво га јасно на хоризонту лево од мањег стабла бора, а такође имају њих ваздушне линије два до три километра.

 Текст и снимак:
Милинко Милановић

ЧИТАОЦИМА

Ко жели да има „САВИНДАН“ нека уплати 25 динара на жиро-рачун Милешевског културног клуба „Свети Сава“ у Пријепољу: 43000-678-7-5124, колико укупно износи цена примерка и поштански трошкови његовог отпремања наручиоцу. „САВИНДАН“ се може добити и непосредно личним преузимањем у канцеларији нашег клуба у Дому културе у Пријепољу или обраћањем на телефон 033/22-565.

Над књигом афоризама Милорада
Јокнића

СА ДНА ИСТИНЕ

Под метафоричним насловом „СА ДНА ИСТИНЕ“ изашла је прошле године у издању „Пролетера“ из Бечеја веома занимљива збирка афоризама Милорада Јокнића, вишегодишњег директора и главног и одговорног уредника „Пљеваљских новина“.

Као да је читав свој плодни новинарски опус Јокнић сажео у овој књизи. Како је истакао рецензент књиге проф. Дејан Миличић, такође новинар, аутор је на овај начин једноставно, згуснуто и немилосрдно анализирао читаве томеове историјске грађе, истичући као у пролазу „Било их је много за управљачем, зато су се кола преврнула“.

- Скоро да на мањем простору није могуће анализирати и сумирати протеклих педесет година једноумља и суноврата - закључује Миличић.

Неоспорно је да је аутор ових афоризама „недвосмислено доказао да је хумор озбиљна ствар“. И даље: „Појединац у вечитом сукобу са механизмима власти, несрећник који је у том сукобу унапријед губитник и насупрот њему онај који је успио да се удјене у систем власти и у дно режима, доминантна су Јокнићева преокупација...“

Други рецензент књиге др Митар Митровић, књижевник, истиче:

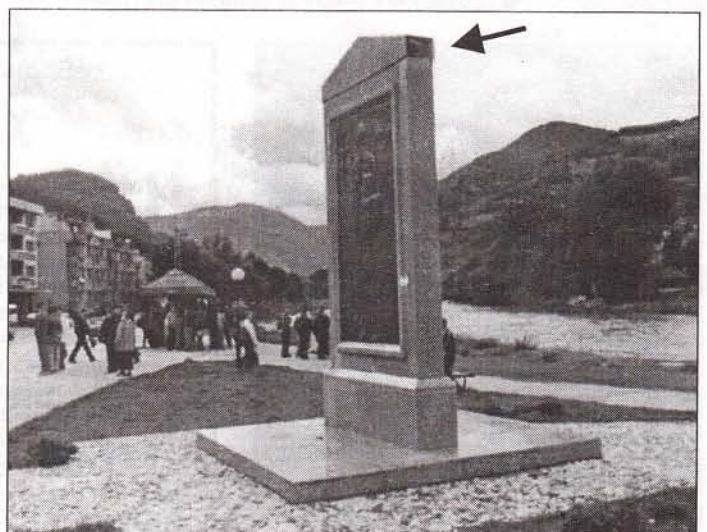
- Велики број Јокнићевих афоризама карактерише лапидаран и духовит израз „Неће га карте, променио је партију“ или „Понео се до врха, али не умије да сиђе“.

Једно је неоспорно, својом књигом „Са дна истине“ Јокнић је написао штиво „које ће се лако и брзо прочитати. Али ће се за разлику од многих других књига бар читати“.

По нашем избору објављујемо десет афоризама из ове варничаве књижице.

- ☞ ЛАКО ЈЕ ОСОЛИТИ ПАМЕТ ОНИМА ШТО ЈЕ НЕМАЈУ.
- ☞ ПРИЛОЖИО ЈЕ ДИСКУСИЈУ ЈЕР НИЈЕ ИМАО ШТА ДА КАЖЕ.
- ☞ СВЕ МУ ЈЕ НА ДОХВАТ РУКЕ. ИМА ЕЛАСТИЧНУ КИЧМУ.
- ☞ У ПОЛИТИЦИ СЕ НАЈДАЉЕ СТИЖЕ ПУЗЕЋИ.
- ☞ СПОТАКЛИ СМО СЕ НА ПРОЛАЗУ У КОМУНИЗАМ.
- ☞ ПОСЛЕ РЕВОЛУЦИЈЕ ВЕЋИНА ИХ ЈЕ УПУЋЕНА НА МОРЕ. НА ГОЛИ ОТОК.
- ☞ НИЈЕ НИКАДА НИШТА РАДИО ПА МУ ЈЕ НЕОБИЧНО ДА ОДЕ У ПЕНЗИЈУ.
- ☞ ДА НИЈЕ ТРАЧА НАРОД БИ СЕ ОГУБАО.
- ☞ ОМЕЛА ИХ ЈЕ РЕВОЛУЦИЈА У РАСТУ. ОСТАЛИ СУ ПАТУЉЦИ.
- ☞ БРАВАР НАМ ВИШЕ НИЈЕ ПОТРЕБАН. КЉУЧ СУ ЗАМЕНИЛИ КАЛАУЗОМ.

Приредио: М. Веруовић

Наличја

СВЕТИ САВА – „РАЊЕНИК“

На полеђини бронзаног барелефа Светог Саве у Пријеполу урезана је Савина далекосежна филозофска мисао:

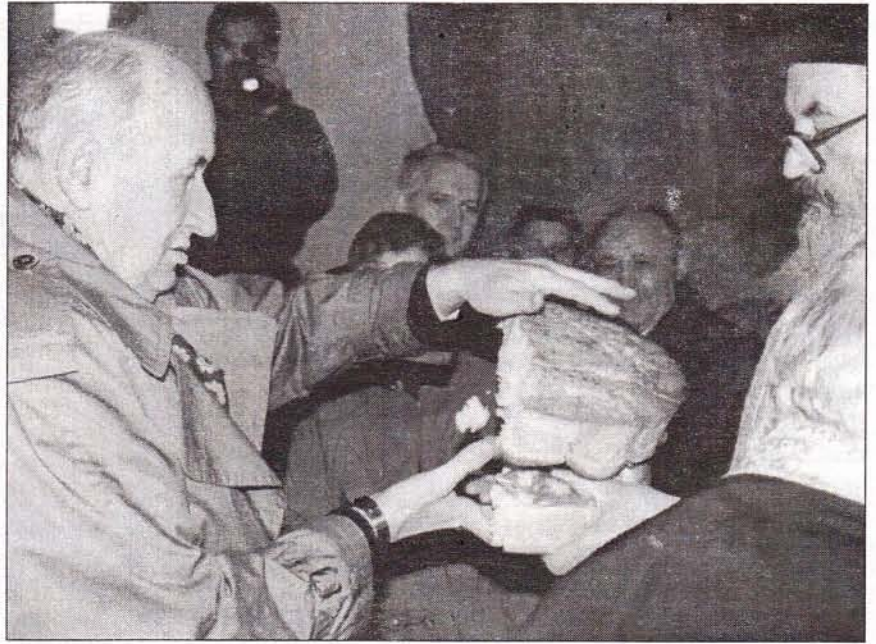
...А ми смо судбином предодређени да будемо Исток на Западу и Запад на Истоку...

А при врху мермерног постамента који носи барелеф ево већ две године како опадају плочице (час са истока,

час са запада) па се народ пита какав је то пројектантски гаф или грађевински немар учинио па сад Пријеполу брже-боље „рањава“ свог бронзаног Светог Саву. А тек су прошле три године од откривања овог споменика у центру града. Треба ли подсећати надлежне да се овакви споменици подижу за вечност.

Снимио: Раио Дукић

Освећење и резање славског колача Милешевског културног клуба „Свети Сава“ у манастиру Милешеви

Програм савинданске прославе 1999.

„САВИНДАН“ У СВЕ ШКОЛЕ

Милешевски културни клуб „Свети Сава“ у Пријеполу прославиће на уобичајен начин своју крсну славу - Савиндан, освећењем славског колача у манастиру Милешеви у присуству својих гостију.

Савиндански дани ће свечано почети промоцијом новог броја ревије „Савиндан“ која ће се одржати у суботу 23. јануара у сали Дома культу-

ре у Пријеполу. Поред овдашњег чланства и свих грађана овом већ традиционалном чину присуствоваће активисти клуба са подручја рашке области (Нови Пазар, Сјеница, Бијело Поље, Пљевља, Прибој и Нова Варош), као и чланови Издавачког савета и Редакције „Савиндана“. Овогодишњи број треба да стигне у све школе на територији Старе Рашке уочи одржавања школске славе - Дана Светога Саве.

Читалачкој публици ће овог пута бити посебно представљена песничка књига „ПУТНИК НЕБЕСКЕ ИСТИНЕ“ аутора **Пунџе Папића Пиња**, наставника из Прибоја члана нашег клуба, која је нов допринос осветљавању светитељског и просветитељског лика Растка Немањића односно Светог Саве.

ОД ОЦА ЈЕ ОСТАНУЛО СИНУ...

Домаћин Светислав Жуњић, из Селашнице, са синовима (Србославом, Марком и Милошем) је и овог Бадњег дана одсекао бадњака у родитељском гају, настављајући свету традицију свог честитог оца, угледног православаца Михаила Жуњића и његових предака.

Снимио: Милинко Милановић

Бадње вече 1999-то, претпоследње овог столећа

ХИГИЈЕНА ДУШЕ И СРЦА

Честитам вам Бадње вече, драга браћо и сестре, са топлим жељама да вам срећан буде Божић, велики празник Христовог рођења. Желим вам да га прославите најпре у својим срцима и душама.

Ако нам је целе године туга притискала срце, нека се вечерас роди радост у њему, јер слаavimo рођење највеће радости, појаву Бога у лицу човека, Исуса Христа.

Ако нам је мржња целе године тровала срце, избацимо вечерас отров мржње из њега, јер слаavimo рођење небеске љубави оваплоћене у људској правди.

Ако су нам целе године гордост и злоба узнемиравали срце, нека се вечерас у њему роди кроткост и смиреност, јер слаavimo рођење Онога који је себе унизио да би уздигао свеколики људски род.

Ако је целе године дрхтало у страху срце наше, у страху од бриге за сутрашњицу, у страху од непријатеља, у страху од болести, рата и смрти, избацимо страх из срца вечерас, јер анђeosка уста говоре: „Не бојте се; јер, гле, јављам вам велику радост која ће бити свему народу, зато што вам се данас у Давидовом граду родио Спаситељ, који је Христос Господ“ (Л. II, 10-11). Горе подигнимо срца! Небо је престо Божји, а земља подножје Његових ногу. Али срце људско је нај-

милији дом Божји. То су јасле у којима се стално рађа Син Његов родни и то само у чистом људском срцу. Стога је потребно да вечерас очистимо своје срце од сваке нечистоће, од мржње, злобе, неправде и неистине, гордости и себичности, од сваког зла, да би у њему новорођени Богомладенац могао наћи своје место. Само тако ћемо моћи да достојно прослаavimo Његово рођење. Људско срце је место које припада првенствено Богу и Његовом Јединородном Богомладенцу. Тако је то било и тако ће то увек бити. Због тога, докле је света и века, дотле ће се славити Бог и Његов Божић. А исто тако, докле год буде било и једног човека који буде пуштао у јасле свога срца не Богомладенца већ зле мисли и намере, рђаве одлуке, мржњу, неистину и ђавола, оца сваке лажи дотле неће бити мира у његовом срцу, ни мира у његовој породици, браку, друштву нити мира међу народима.

Вама, драга браћо и сестре, окупљенима око бадњака и свима православним хришћанима овога краја желимо да испуните срце добром вољом, племенитим осећањима, поштеним намерама, а знад свега љубављу.

МИР БОЖЈИ, ХРИСТОС СЕ РОДИ!

У част 80-годишњице пробоја Солунског фронта КОМЕМОРАТИВНО ХОДОЧАШЋЕ У АФРИЦИ

Потомци славних солунских ратника, Удружење за неговање традиције ослободилачких ратова од 1912. до 1918.године, посетило је прошле јесени српска војничка гробља у Бизерти и Мелзербургди на обали Средоземног мора, као и Маузолеј где почивају кости око 1800 француских и српских родољуба. На комеморативним свечаностима у тим местима ходочасницима из свих савезничких земаља обратио се председник Удружења из Ковина, Милан Дивац. О томе опширније на стр. 20.

У подножју врлетног Златибора УСКРСНУО МАНАСТИР УВАЦ

У присуству бројних верника Старог Влахи и Рашке области освешће обновљеног манастира Увац и његових конака обавили су јесенас на Малу Госпојину епископ жички Стефан и горњокарловачки Никонар са свештенством. Поручен пре три столећа односно крајем 17 века овај манастир је сада изронио из златиборског невидбога, прашума и шипражја. У то деспуће први грађевински материјал допреман је хеликоптерима. Тако је под руководством ретког прегаоца и креативног историчара уметности Драгише Милосављевића, директора Музеја у Ужицу, ускрснуо диван споменик српске националне културе.

Празник Сопотнице САВИНДАН ЗА ВИДОВДАН

Приводи се крају изградња Планинарског дома у селу Сопотница под Јадовником. Дом је израстао на зидинама оронуте, старе школске зграде прављене пре 70 година. Ова планинска кућа (на снимку лево) са светларницама у поткровљу је дело Планинарског друштва "Камена Гора" из Пријепоља. Она је светао прилог обележавању јубилеја сопотничке школе који ће имати завршницу на Видовдан овог лета свечаним сусретом свих учитеља и ученика из протеклих седам деценија.

Нова, сигом зидана школска зграда, која је истовремено и сопотнички Дом културе и сеоска амбуланта оправиће се и прекривити новим кровом. У току је и изградња новог прилазног пута школи и дому. Тој обнови радује се село, а посебно овај школски подмладак (око 25 малишана) који ће овде сести у ђачке клупе на почетку новог века и миленијума. Озарени том радошћу они су заједно са мајкама позирали фоторепортеру на Видовдан прошлог лета. Тако и дочекују и Дан Светог Саве. А све ће то овековечити Монографија села и школе под насловом "Шта сопоће Сопотница" која ће уз јубилеј бити штампана.

Узорно ликовно стваралаштво ученика Нове Вароши

ЗЛАТАРСКИ СЛИКАРИ ОСНОВЦИ

Овакве изврне ликовне радове нововарошких основаца, настале у јубиларној години Хиландара, а под вођством угледног педагога Марије Бековић, видели су и Београђани на запаженој изложби у Педагошком музеју Србије, приређеној поводом 170-годишњице Основне школе "Живко Лујић" из града под Златаром.

На савиданском ликовном конкурсy

УСПЕХ ДАРОВИТОГ МИЛШЕВЦА

На прошлогодишњем југословенском савиданском ликовном конкурсy који је организовао Центар за ликовно васпитање деце и омладине Војводине и Коло српских сестара Епархије бачке из Новог Сада трећу награду међу 4.115 припелих ликовних радова из 204 школе - освојио је, Станко Гачевић, ученик осмог разреда Основне школе "Валтер" из Пријепоља.

Овај завидан успех даровитог Милшевца је својеврсна потврда да под окриљем милошевског Белог Анђела стасавају будуће ликовне наде са ових простора које годинама пожртвовано води и негује пријепољски наставник ликовног васпитања Меша Халиловић.

ИЗДАЈЕ: Милшевски културни клуб "Свети Сава" Пријепоље. Председник Главног Одбора клуба Миле Плескоњић, потпредседник Милорад Веруовић, секретар Витомир Ивезић. Излази сваког Савиндана. Главни, одговорни и технички уредник Милорад Веруовић. РЕДАКЦИЈА: др Милован Митровић, Веселин Нешавић, Војкан Бојовић, Љубомир Шуљагић, Милева Малешић и Драгољуб Гагричић. ИЗДАВАЧКИ САВЕТ: Велибор Јоксимовић (председник), Амфилохије Радовић (митрополит црногорски), Матија Бећковић (академик), Драгиша Милосављевић (историчар), Доброло Аранитовић (библиограф), Ђуро Милекић (песник) и Вујица Бојовић (професор). Ликовно решење заглавља: Веселин Нишавић. ФОТОГРАФИЈЕ: Студио "Репортер" и Раде Прелић, фоторепортер ТАНЈУГ-а. Рачунарска припрема: Виолета и Зоран Глушчевић. ШТАМПА: Штампарија "РУЈНО" Ужице, 031/42-965, 571-226 Жиро-рачун: 43000-678-7-5124